

Riksintresse för kulturmiljövården

Norrlången - Bårsta (D13)

Fornborgen Ogaklev, foto KBT

KUNSKAPSUNDERLAG

Värden

Kunskapsvärde

Fornborgarna och farleden berättar om detta kommunikationsstråks betydelse och kan ses som ett uttryck för maktens organisation under folkvandringstid. De visar på ett strategiskt utnyttjande av landskapet och på fortifikatoriska detaljer i uppförandet av fornborgarna, som ett ex. kan nämnas de imponerande skalmurarna vid Ogaklev. Farleden har stort intresse då den visar på en farled från Mälaren vid Mariefredstrakten till Hjälmarens vid Gillberga i det inre av Södermanland. Det är en farled som går på tvärs mot merparten av de förhistoriska vattenlederna och vägsträckningarna som oftast följer de stora åsryggarna och sprickdalarna med sina sjöar i sydost till nordvästlig riktning.

Upplevelsevärde

Fornborgarna ligger på framträdande lägen i terrängen som erbjuder vida utblickar över den forna farleden i dalgången. Den öppna dalgångsbotten kantas av skogsridåer som förstärker upplevelsen av en sluten smal och trång farled. Besök på platsen ger en god förståelse för deras ointagliga placering och utformning där Ogaklev intar en särställning genom sina höga och välbevarade murar. Ett besök vid Ogaklev ger en ovanligt god och pedagogisk upplevelse av en förhistorisk befästningsanläggning.

Bruksvärde

Av områdets tre fornborgar är Ogaklev skyltad och enklast att besöka. Övriga två nås genom att passera över gårdstomter.

Mål för att tillgodose riksintresset

- kunskapsvärde, upplevelsevärde och bruksvärde

Fornborgarnas utformning och byggnadstekniska detaljer, t.ex. vid Ogaklev liksom de visuella sambanden dem emellan ska bestå. Upplevelsen av den forna farleden med Slytån i den långsmala dalgången bör

bevaras. De vida utblickarna över dalgången och de intilliggande sjöarna ska bestå. Det ska vara möjligt att besöka Ogaklev.

Det innebär att:

- Fornlämningarna ska bevaras i enlighet med KML.
- Upplevelsen av fornborgarna och det visuella sambandet dem emellan ska inte försämrats. Det är viktigt att den omgivande skogsmarken inte tar över och döljer fornborgarnas murverk eller utblickarna över dalgången.
- Den trånga dalgången bör brukas så att dess öppna karaktär består, d.v.s. den ska inte planteras igen med högväxande grödor.

Beskrivning

Naturgeografi

Dalgång i öst-västlig sträckning som binder samman sjöarna Bårsten i väster med Norrlången i öster genom Slytån kantad av förkastningsbrant i söder. Ortnamnen Fagerklev och Ogaklev anger en markant naturformation med branta klippor.

Dagens landskapsbild

Dalgång vars norra sida kantas av branta sluttningar med blandskog, hagmark och spridd småskalig bebyggelse. Den södra sidan består av en markant förkastningsbrant som bidrar till att denna sidan präglas av branter och stup. I dalgångens botten går Slytån, idag till stora delar reglerad med karaktär av ett rakt bredd dike. Den omges av öppen mark, idag brukad som vall och åker.

Dagens brukande

Skogsbruk och småjordbruk.

Dagens bebyggelsestruktur

Enstaka små jordbruk, några villor och fritidshusbebyggelse på kanterna av dalgången.

Historiska skikt

Stenålder - Vid Fagervik har det påträffats en rad fynd från stenåldern, bl.a. ett flertal yxor från såväl äldre som yngre stenålder.

Järnålder - Från övergången mellan äldre och yngre järnålder finns två fornborgar, Fagervik och Ogaklev, samt en något osäker fornborg vid Norrlången. De visar tydligt på dalgångens betydelse som en viktig farled under denna tid. Ogaklevs fornborg är särskilt imponerande genom dess långa partier av välbevarade, kraftiga och höga murar som varit kallmurade. Ogaklev har varit ett närmast ointagligt, manifest byggnadsverk under forlkvandringstid.

Nyare tid - I historisk tid präglas dalgången av dess perifera läge i Ärlabygden, på kanten till Mälarmården i söder. Utmed dalgången finns några små gårdar, en rad torp knutna till de större gårdaran i Ärla centrala jordbruksbygd, samt någon backstuga.

Under 1900-talets senare del har det uppförts fritidshusbebyggelse utmed dalgången.

Värdetext 1987

Norrlången-Bårsta: Dalgång med äldre öst-västlig löpande vattenled mellan Mariefred och Hjälmarens, här bevakad av tre fornborgar som ligger på krönet av förkastningsbranten utmed dalgången.

Historiska näringar

Jordbruk, skogsbruk.

Kommunikation

Betydande kommunikationsstråk och farled under förhistorisk tid som kan utläsas dels genom stenåldersfynd och stenåldersboplatser, samt fornborgar utmed dalgången. Intressant kommunikationsstråk då det går på tvärs mot merparten av färdvägar och vattenfarleder i Södermanland. Det har bundit samman Mälaren vid Mariefred och Hjälmarens vid Gillberga och utgjort en viktig farled i det inre av Södermanland, utmed Mälarmårdens norra förkastningsbrant.

Samhällsfunktioner

Kontroll över en viktig farled i det inre av Sörmland.

Makt

Uppförandet av fornborgar som Ogaklev förutsätter mycket starka maktintressen med möjlighet att genomföra denna typ av omfattande byggnadsverk.

Vems landskap

Se ovan.

Visuella/ historiska samband

Fornborgarna ligger så att de har vidsträckt utsikt över dalgången med möjlighet att se från den ena fornborgen till den andra.

Koppling till naturgeografi

Fornborgarna ligger på framträdande, svårintagliga höjder, klevlar, med utsikt över dalgången.

Administrativa uppgifter

Namn och identitet: Norrlången - Bårsta (D13)

Socken: Ärla

Kommun: Eskilstuna

Karaktärstyp: Farledsmiljö

Karaktärsord: Fornborg, farled

Nuvarande skyddsform

Fornlämningar, 2 kap. KML

Riksintresseområde för kulturmiljövården 3kap.6§ MB

Biotopskydd för ädellövskog, alléer, vattendrag.

Uttolkning av gräns 2014

Området utvidgas i öster så att det omfattar hela fornborgsberget vid Norrlången och så att det sträcker sig ner till Norrlångens vatten.

Tid	Bebyggelse	Markanvändning	Kommunikation	Samhällsideologi Makt/sociala	Karaktärsområden/ -lämningar Illustrationsförslag
Stenålder	Boplats vid Fagervik, lösfynd av stenyxor		Viktig kom.led under hela stenåldern		Strandlinjekarta med boplatser och fyndplatser för lösfunna stenyxor
Folkvandringstid – yngre järnålder	Tre fornborgar (en osäker)		Viktig kom-led i det inre av Södermanland från Mälaren till hjälmaren i öst-väst led	Ovanligt, imponerande byggnadsverk vid Ogaklev – typ – befästa murar	Tre fornborgar, Ogaklevs murverk och vida utsikt. Strandlinjekarta med fornborgar i norra Södermanland.
Nyare tid	Enstaka torp och små gårdar	småjordbruk			